

تشکیل مرجع ملی حمایت از حقوق مالکیت فکری در راستای اقتصاد مقاومتی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۱۲

محمدجواد حیدریان دولت‌آبادی*
رسول مظاهری کوهانستانی**

۲۱۱

چکیده

حمایت از حقوق مالکیت فکری در قالب پیوستن به معاهدات بین‌المللی می‌تواند در کوتاه‌مدت برای کشورهای عضو خصوصاً در حوزه منافع اقتصادی محدودیت‌هایی به دنبال داشته باشد؛ ولی در بلندمدت به سود این کشورها خواهد بود. تجربیات حاصل از پیوستن کشورهای در حال توسعه به معاهدات بین‌المللی در حوزه حقوق مالکیت فکری و همچنین عضویت در سازمان جهانی تجارت، نشان‌دهنده آن است که بهره‌مندی از منافع حاصل از این امر بسیار بیشتر از تنگناها و محدودیت‌های اولیه ناشی از الحاق و عضویت است. از سوی دیگر کشور ما به دلیل اعمال سیاست‌های خصمانه، در طول دهه‌های اخیر در تنگناهای اقتصادی قرار گرفته و قدرت‌های مذکور علاوه بر ایجاد موانع عدیده در عضویت ایران در سازمان جهانی تجارت، با اعمال تحریم‌های ظالمانه، به اعمال فشار پرداخته‌اند. برای برون‌رفت از این وضعیت خصمانه و اتکای به توانمندی‌های خود و در ادامه سیاست‌های اصولی تغییر اقتصاد تک‌محصولی متکی به نفت، رهبر معظم انقلاب در سال‌های اخیر با طرح موضوع اقتصاد مقاومتی دیدگاه جدیدی را مطرح نموده و در اجرای این سیاست ارکان حاکمیت به‌ویژه دولت اقداماتی را در دستور کار خود قرار داده‌اند. مقاله حاضر با رویکرد تحلیلی-توصیفی نقش تشکیل مرجع ملی حمایت از حقوق مالکیت فکری را در تحقق اقتصاد مقاومتی با رسیدن به نتایج ملموس و قانونی چون مدیریت مراکز مدیریت جمعی، بورس ایده و عنایت به بحث نوآوری مانند استفاده از ظرفیت‌های آموزشی و فرهنگی بررسی کرده است.

واژگان کلیدی: مرجع ملی، حقوق مالکیت فکری، اقتصاد مقاومتی، تحریم، حق اختراع، کپی‌رایت.

طبقه‌بندی JEL: k21

*. دانشجوی گروه حقوق دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان.

Email: mj.heydariyan@mehr.ui.ac.ir.

** دکترای حقوق خصوصی، هیئت علمی دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول).

Email: r.mazaheri@ui.ase.ac.ir.

مقدمه

«اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید، می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان، ۱۶/۵/۹۱) که مقدمه آن همانا آمادگی روحی و عملی برای مقاومت در برابر حملات اقتصادی دشمن و پاسخ به آن در کوتاه‌مدت و حرکت به سمت طراحی الگوی اقتصادی اسلامی در چهارچوب الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در درازمدت است. اقتصاد مقاومتی مختص زمان تحریم و جنگ نیست؛ بلکه یک چشم‌انداز بلندمدت پیش روی اقتصاد ایران است؛ زیرا اقتصاد ایران در سایه تفکر جمهوری اسلامی، همیشه آماج حملات دشمنان خواهد بود. اقتصاد مقاومتی به معنای ریاضت اقتصادی نیست، به مفهوم شکوفایی اقتصاد و رفع مشکلات موجود در زیر بخش‌های اقتصادی برای جلوگیری از امتیازدهی به دشمنان و بهبود سطح رفاه عموم مردم است. با همین نگرش، حوزه موضوعی اقتصاد مقاومتی بسیار گسترده است (حیدری و قربی، ۱۳۹۵، ص ۳۷). با این اوصاف، حمایت از حقوق مالکیت فکری که لازمه آن ارتباط، تعامل و توسعه مبادلات تجاری و فرهنگی در عرصه بین‌المللی است، وضعیت خاصی پیدا می‌کند. به نظر می‌رسد اعمال سیاست‌های اقتصاد مقاومتی نه تنها موجب کاسته شدن اهمیت حمایت از حقوق مالکیت فکری نمی‌شود، بلکه لازم است با توسعه و تعمیق روش‌های حمایت و رفع موانع و محدودیت‌های قانونی و با نگاه به ایجاد بسترهای لازم برای ایفای نقش فعال‌تر ایران در سازمان جهانی مالکیت فکری به عنوان یکی از نمایندگان فعال کشورهای در حال توسعه در جهت اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای برون‌رفت از وضعیت حاضر اقدام نمود. یکی از چالش‌های موجود در این زمینه، فقدان مرجع ملی منسجم و کارآمد حمایت از حقوق مالکیت فکری در کشور ماست که این موضوع علاوه بر اینکه نظام حقوق مالکیت فکری کشور را با مشکل مواجه می‌کند، از سرعت تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی نیز می‌کاهد. اینکه وجود یک مرجع ملی کارآمد و منسجم حقوق مالکیت فکری چگونه می‌تواند به تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی کمک کند؟ موضوعی است که این پژوهش درصدد تحلیل و تبیین آن است. روش تحقیق به کار گرفته شده در این تحقیق، توصیفی-تحلیلی و با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای، تحلیل اسنادی است.

براساس تحقیقات لینو بریگولیو (Lino Briguglio) و همکارانش، مقاومت اقتصادی عبارت است از توانایی بهبود، ترمیم یا تعدیل اثرات منفی ناشی از شوک‌های اقتصادی بیرونی (Briguglio and et.al, 2008, pp.5-6).

اقتصاد مقاومتی به عنوان رویکرد و مدلی بر مبنای توجه به فرهنگ و ارزش‌های بومی، شرایط اقتصادی جامعه و وضعیت نظام بین‌الملل، مورد تأکید قرار گرفته است. اقتصاد مقاومتی با الهام از اقتصاد اسلامی با بهره‌گیری از ظرفیت و توانایی‌های افراد، ضمن نقد جریان‌ات حاکم بر جهان؛ به بعد عدالت و مالکیت بر مبنای ویژگی‌های چون: تطابق بازار و شرع، شفافیت قوی درون‌زا و برون‌زا، حاکمیت اخلاق اسلامی، هدایت و نظارت توأم دولت و ملت، بهبود وضع معیشت، عدالت محوری و تولید ثروت بر مبنای شرعی و بومی در دستور کار قرار داده است (امام‌جمعه‌زاده و محمودی رجاء، ۱۳۹۴، ص ۸۹)

پیشینه پژوهش

صادقی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «اصول سیاست‌گذاری حقوق مالکیت فکری برای تأمین نیازهای توسعه‌ای مبتنی بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با نگاهی به تجربه هند» با نگاهی تطبیقی به نقش سیاست‌گذاری در حوزه حقوق مالکیت فکری در توسعه ایران پرداخته و نتیجه گرفته است که کشورهای در حال توسعه باید در کنار توجه به نیازهای توسعه‌ای خود، حداقل استانداردهای بین‌المللی مندرج در اسناد لازم‌الاتباع را رعایت کنند و به عبارتی حرکتی محتاطانه و روبه‌جلو داشته باشند.

فتحی‌زاده و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله «حمایت از مالکیت فکری در قالب تعاملات بین بخشی» به روابط بخش‌های دانش‌محور در نظام اقتصادی کشور پرداخته است. نتیجه این پژوهش نشان می‌دهد، چنانچه برخی از بخش‌های دانش‌محور نظام اقتصادی را که در حقیقت سرمایه‌های مالکیت فکری محسوب می‌شوند، تقویت کنیم باعث افزایش تولیدات در نظام اقتصادی گردیده و اثرات اقتصادی مطلوبی در نظام اقتصادی خواهد داشت و حمایت از حقوق مالکیت فکری چارچوب نهادی لازم برای پشتیبانی از تولید دانش جدید و فناوری‌های نوین را فراهم ساخته و موجبات تهییج و تقویت بخش‌های دانش‌آفرین دانش‌محور را می‌سازد.

خداپرست و همکاران (۱۳۸۸) در مقاله «تأثیر حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی»، به بررسی تأثیر حمایت از حقوق مالکیت فکری در ارتقای رشد اقتصادی از منظر مخارج تحقیق و توسعه و تعداد محققان پرداخته و نتیجه گرفته است که حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری به طور مستقیم تأثیر مستقیمی بر رشد اقتصادی دارد و حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری از طریق تحقیق و توسعه (R&D) و تعداد محققان، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی دارد.

مهدوی و برخورداری (۱۳۸۷) در مقاله «حقوق مالکیت فکری و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (مورد ایران)» نتیجه گرفته‌اند که حمایت از حقوق مالکیت فکری بر میزان سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد و ضعف حمایت از مالکیت فکری در ایران یکی از عوامل مربوط به حجم اندک سرمایه‌گذاری خارجی در ایران است.

وجه تمایز نوشتار حاضر با پیشینه در آن است که راهبرد اقتصاد مقاومتی مورد بحث در مقاله حاضر، برآمده از ارزش‌های حاکم بر اقتصاد اسلامی است که به‌خوبی چگونگی رفع ناملایمات و معضلات درونی و بیرونی اقتصاد ملی را به‌عرضه گذاشته و به این نتیجه دست می‌یابد که اقتصاد مقاومتی صرفاً یک تدبیر اقتصادی کوتاه‌مدت و برای رفع تحدیدات اقتصادی نیست، بلکه استراتژی بلندمدتی است که برای هر شرایطی لازم است و بعد از رفع تحریم‌های اقتصادی، همچنان کارآمد و برطرف‌کننده چالش‌های اقتصادی درونی و ملی در قالب اصلاح مرجع حمایت از مالکیت معنوی میسر خواهد بود.

ضرورت تشکیل مرجع ملی مالکیت فکری

همان‌گونه که در مقدمه اشاره گردید، عرصه مالکیت فکری را می‌توان عرصه دانشمندان، اندیشمندان، نخبگان، کارآفرینان و به‌طورکلی، قشر خاصی از جامعه دانست که وجود و حضور ایشان ضرورتی اساسی و حیاتی برای رشد جامعه محسوب می‌شود. یکی از عوامل اصلی توسعه‌یافتگی جوامع مدرن، توجه و حمایت خاص آنها از عرصه مالکیت فکری است (نبی‌زاده، ۱۳۹۷، ص ۱۳). حقوق مالکیت معنوی در معنای وسیع کلمه، عبارت است از حقوق ناشی از آفرینش‌ها و خلاقیت‌های فکری در زمینه‌های علمی، صنعتی، ادبی و هنری (همان، ص ۱۹۲)، این حقوق به صاحبان آن حق بهره‌وری از فعالیت‌های فکری و ابتکاری

انسان را می‌دهد و دارای ارزش اقتصادی است و قابلیت دادوستد دارد؛ اما موضوع آن شیء مادی نیست (صفایی، ۱۳۸۲، ص ۴۷).

در زبان فارسی، اصطلاح حقوق مالکیت‌های فکری دو معنا دارد. گاهی به یک رشته علمی اطلاق می‌شود که اصول و قواعد حقوقی حاکم بر مالکیت‌های فکری را مطالعه می‌کند و گاهی به مجموع حق‌هایی که از مالکیت‌های فکری ناشی می‌شوند. در زبان انگلیسی، برای معنای اول از اصطلاح (Intellectual Property Law) استفاده می‌شود. در معنای دوم از اصطلاح (Intellectual Property Right) استفاده می‌شود که مراد از آن، انواع حقوق مادی و معنوی است که از مالکیت‌های فکری ناشی می‌شوند (انصاری، ۱۳۹۲، ص ۱۷۶).

حقوق مالکیت فکری را غالباً در دو گروه بزرگ حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مالکیت صنعتی تقسیم‌بندی می‌کنند. سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) (WIPO) (World Intellectual Property Organization) که به عنوان یکی از نهادهای وابسته به سازمان ملل متحد فعالیت می‌کند، همین تقسیم‌بندی را در برنامه‌های خود ملاک عمل قرار داده است. در خصوص مبنا و هدف حمایت از مالکیت‌های فکری بین حقوق‌دانان جهان، سه دیدگاه وجود دارد؛ به عبارت دیگر، حقوق‌دانان برای توجیه علل رویکرد به حقوق مالکیت فکری از مناظر مختلفی به موضوع نگاه می‌کنند.

سیر ایجاد تشکیل مرجع ملی حمایت از مالکیت فکری ایران

در راستای تبیین ضرورت تشکیل مرجع ملی مالکیت فکری که در بخش سوم گذشت، در این قسمت لازم است تا ماهیت تشکیل مرجع ملی حمایت از آن به خوبی ارائه گردد. در این مقام باید گفت که اولین قانون ثبت علائم و اختراعات در ایران در سال ۱۳۱۰ به تصویب مجلس رسید. همچنین در سال ۱۳۳۷ با تصویب مجلس ایران به کنوانسیون پاریس ملحق گردید. بعد از آن، در سال ۱۳۴۸ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، در سال ۱۳۵۲ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی، در سال ۱۳۷۹ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای، در سال ۱۳۸۰ قانون الحاق دولت ایران به کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری، در سال ۱۳۸۲ قانون

الحاق دولت ایران به موافقت‌نامه مادرید راجع به ثبت بین‌المللی علائم تجاری، پروتکل مربوط، قانون تجارت الکترونیکی و قانون الحاق دولت ایران به موافقت‌نامه مادرید در مورد جلوگیری از نصب نشانه‌های منبع غیرواقعی یا گمراه‌کننده بر کالا، در سال ۱۳۸۳ قانون حمایت از نشانه‌های جغرافیایی و قانون الحاق دولت ایران به موافقت‌نامه لیسبون در مورد حمایت از اسامی مبدأ و ثبت بین‌المللی آنها، در سال ۱۳۸۶ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری و قانون اجازه الحاق دولت ایران به معاهده همکاری در ثبت اختراعات ((Patent Cooperation Treaty (PCT)) به تصویب مجلس رسید. امور مربوط به حقوق مالکیت صنعتی به عهده سازمان ثبت اسناد و املاک کشور (قوه قضائیه) و امور مربوط به حقوق مالکیت ادبی و هنری به عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (قوه مجریه) است.

از بین حدود ۲۵ معاهده‌ای که در حوزه حقوق مالکیت فکری اعم از ادبی و هنری و مالکیت صنعتی وجود دارد، قریب ۱۷ معاهده مربوط به حوزه مالکیت صنعتی است و ایران به ۱۲ معاهده از جمله کنوانسیون پاریس، سازمان جهانی مالکیت معنوی، دو معاهده پروتکل مادرید، معاهده لیسبون و مادرید در مورد نشان‌های تجاری و کنوانسیون مؤسس مالکیت فکری و به چهار معاهده شکلی مربوط به طبقه‌بندی و همین‌طور PCT ملحق شده یا مفاد آن را به طور کامل اجرا می‌کند. در حوزه ادبی و هنری، ایران عضو هیچ‌کدام از معاهدات بین‌المللی برن و رم که معاهدات پایه مالکیت ادبی و هنری هستند، نیست. با توجه به تحولات زیادی که در عرصه اینترنت، فضای دیجیتال، تلویزیون‌های کابلی، شبکه‌های ماهواره‌ای و به‌ویژه سازمان‌های پخش، در حقوق مرتبط با امر کپی‌رایت روی داده است، تحرک بیشتری در حوزه قوانین مربوط به حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری احساس می‌شود. پس از الحاق ایران به سازمان جهانی مالکیت فکری (۱۳۸۰) و لزوم تعیین مرجع ملی مالکیت فکری جهت هماهنگی با سازمان مذکور و همچنین از آنجایی که موضوعات مربوط به حوزه مالکیت فکری بسیار گسترده است و دستگاه‌های مختلفی با این حوزه مرتبط هستند، هیئت دولت طی مصوبه شماره ۲۲۲۴۸/ت/۳۵۹۰۴۷-هـ مورخ ۱۳۸۶/۰۲/۱۷ شورای سیاست‌گذاری ملی و هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در زمینه مالکیت فکری را با مسئولیت وزیر دادگستری و عضویت ۹ دستگاه دیگر تشکیل داد و

پس از آن، با مصوبات بعدی دولت تعداد ۷ دستگاه دیگر نیز به ترکیب اعضاء اضافه شدند. در سال ۱۳۹۰، شورای انقلاب فرهنگی موضوع ساماندهی نظام مالکیت فکری در حوزه‌های علم و فناوری و همچنین قوه مجریه مرجع ثبت و اعتبارسنجی مالکیت فکری در حوزه علم و فناوری را مورد توجه قرار داد. بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد، در کشور ما مراجع متعددی در موضوع حمایت از مالکیت فکری دخیل هستند و اقدامات انجام‌شده در خصوص انسجام‌بخشی به این موضوع نیز کارایی زیادی نداشته است.

نسبت‌سنجی مرجع ملی حمایت از مالکیت فکری ایران با اقتصاد مقاومتی

پس از ذکر کلیات، لازم است تا نسبت سنجی تشکیل مرجع حمایت از مالکیت معنوی با تحقق موضوع مهم و حیاتی اقتصاد مقاومتی به‌خوبی روشن گردد. شایان ذکر است که حقوق مالکیت فکری ابزاری برای توسعه اقتصادی و فرهنگی است. یکی از شاخص‌های بسیار مهم و اساسی در جوامع توسعه‌یافته، توسعه مالکیت فکری است. نرخ رشد اقتصادی کشورهای جهان به نرخ نوآوری و موجودی دانش جهانی بستگی دارد و حفاظت از حقوق مالکیت فکری می‌تواند به ترغیب آنها رشد اقتصاد جهانی را افزایش دهد. با تأمین و حمایت از حقوق مالکیت فکری، عرضه کالاها و خدمات مفید و جدید برگرفته از نوآوری‌های خلاقانه رشد می‌کند. در واقع حفاظت از حقوق دارایی‌های فکری، بازگشت به نوآوری را افزایش می‌دهد و زمانی که از انگیزه‌های نوآوری حمایت می‌شود، این حمایت می‌تواند بر رشد و توسعه اقتصادی تأثیر بگذارد، همچنین، حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری، انگیزه بخش خصوصی را برای سرمایه‌گذاری در بخش تحقیق، توسعه و تولید محصولات و درآمد حاصله را افزایش می‌دهد و بخش خصوصی را به سمت تلاش برای تحقیقات بیشتر هدایت می‌کند؛ لذا با پیشرفت‌های اقتصادی به نتایج بهتری رسیده و اقتصاد در مسیر صحیح خود قرار گرفته و تقاضا برای نیروی کار ماهر و کارا را افزایش می‌دهد (Eicher & Penalosa, 2008, p.237).

توسعه جهان آینده مبتنی بر اقتصاد دانش‌محور به زودی فراگیر می‌شود و شکل جدیدی از رفتارهای مدرن اقتصادی را در جامعه بشری به نمایش می‌گذارد (ناظران و

اسلامی فر، ۱۳۸۹، ص ۱۴۶). در هر پدیده و فعالیت انسانی به‌ناچار عنصری فکری وجود دارد و هر کسب‌وکاری به نحوی حداقل با یکی از مصادیق مالکیت فکری ارتباط دارد. افزایش سرمایه‌گذاری خارجی و انتقال فناوری و افزایش تمایل خارجی‌ان به تغییر رویکرد از تجارت به سمت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سپس اعطای لیسانس از اهداف حمایت از حقوق مالکیت فکری در عرصه اقتصادی است. مطالعه سیر تحول اقتصاد بین‌المللی نشان می‌دهد، هرچند در دوره‌های گذشته اقتصاد کالا و خدمات مورد توجه بوده، ولی امروزه موضوع فکر و ایده و نحوه حمایت از آن مورد توجه جدی قرار گرفته است. تأثیر این امر در تحولات اقتصادی بیشتر از پیشرفت کالا و خدمات ارزیابی شده است؛ چراکه بنیان تحولات اقتصادی از فکر، ایده، خلاقیت و نوآوری آغاز می‌شود. تحقیق و توسعه، رابطه مستقیمی با نوآوری در همه کشورها دارد؛ بنابراین برای افزایش رشد اقتصادی کشور، ابتدائاً بایستی به بالا بردن شاخص‌های تحقیق و توسعه توجه نمود (شاسبی‌نیا و بدری ویچ، ۱۳۹۱، ص ۵۲). مطالعه اقتصادسنجی نشان داد که قدرتمندی حق ثبت اختراع در میان کشورهای مختلف، به تولید ناخالص داخلی آنها، سهم تحقیق و توسعه در تولید ناخالص داخلی، باز بودن تجارت بین‌المللی و شفافیت بازارها و نبود آربیتراژ در آنها بستگی دارد (روچی علیایی، ۱۳۹۳، ص ۵۳). حمایت از حقوق مالکیت فکری نه تنها موجب تشویق و ترغیب سرمایه‌گذاری و تولید می‌شود، بلکه موجب برقراری آزادی فردی و اجتماعی شده و به رونق کسب‌وکار می‌انجامد (یوسفی، ۱۳۸۶، ص ۳۳). حقوق مالکیت، ابزاری است که به فرد کمک می‌کند تا انتظاراتش را در ارتباط با دیگران شکل دهد (Demsetz, 1967, p.45). در یک تحلیل کلی در مورد بررسی تأثیر حقوق مالکیت فکری بر اقتصاد مقاومتی، می‌توان بر اساس مطالعات صورت گرفته در ایران و سایر کشورهای درحال توسعه و توسعه‌یافته بیان کرد که سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، عامل مهمی در توزیع سرمایه‌گذاری‌های خصوصی، در کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه است؛ همچنین اثر حقوق مالکیت معنوی بر اقتصاد مقاومتی معنی‌دار است (توحیدی و فروتن، ۱۳۹۴، ص ۳). به این صورت که امروزه برای عضویت در سازمان تجارت جهانی (W.T.O) از پیش شرط‌های مفروض جهت این مهم، پذیرش مالکیت معنوی نه تنها در حیطه صنعتی،

بلکه در حیطه ادبی و فکری نیز است. این در حالی است که ایران تاکنون مالکیت صنعتی را به جستار مقبولیت نشسته است.

اقتصاد جهانی هم‌اکنون مبتنی بر تجارت خدمات و دارائی‌های فکری است. نکته قابل ذکر این است که اقتصاد مقاومتی و حقوق مالکیت فکری بر همدیگر تأثیر متقابل دارند. از جمله زیرساخت‌های اقتصادی در جهت حمایت از حقوق مالکیت فکری،

می‌توان به توجه ویژه به روند ثبت اختراع توسط دولت در قالب تحقیقات جمعی، استفاده ۲۱۹ و اجرایی کردن ایده‌ها و حمایت همه‌جانبه از آنها، پردازش و تولید نوآوری‌ها با بهترین کیفیت و نزدیک نمودن ایده‌های تحقیقاتی به صنعت را نام برد (نبی زاده، ۱۳۹۷، ص ۲۲)؛ لذا محتمل است که حمایت از مالکیت‌های فکری بر پیشبرد اقتصاد دانش‌محور کمک کند. در کشورهای پیشرفته، سهم تولیدات محصول فکری نزدیک به ۴۰ درصد کل تولید خالص ملی است. متأسفانه در ایران سهم محصولات فکری تجاری‌سازی شده بسیار پایین و نزدیک به عدد صفر است (همان). برای تحقق الزامات قانونی در حوزه اقتصاد مقاومتی (از جمله الزامات اقتصاد مقاومتی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: حمایت از تولید ملی، حرکت بر اساس برنامه، استفاده حداکثری از زمان، منابع و امکانات، مدیریت مصرف و مدیریت منابع ارضی) باید حمایت از حقوق مالکیت فکری و تعامل نزدیک آن با سیاست صنعتی، علم و فناوری در کشور توسعه یابد. قطعاً حمایت از حقوق مالکیت فکری در همه ابعاد آن و استفاده از ظرفیت‌های سازمان جهانی مالکیت فکری در این خصوص می‌تواند در تقویت نظام اقتصادی کشور تأثیر بسزایی داشته باشد. ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی نیز با درک این مهم اجرای طرح توسعه و حمایت از مالکیت فکری و معنوی و امنیت حقوق مالکیت را به عنوان یکی از زیر برنامه‌های ملی اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در کشور جزء وظایف وزارت دادگستری پیش‌بینی نموده است. بر این مبنا آخرین برنامه‌های معاونت حقوق مالکیت فکری وزارت دادگستری با توجه به اهمیت و نقش مالکیت فکری در تولید ثروت، پیشرفت اقتصادی و صنعتی جامعه، طراحی و اجرای نقشه مزیت‌های اقتصادی کشور در حوزه مالکیت فکری است (به نقل از سایت وزارت دادگستری،

<http://www.justice.ir>).

آثار تشکیل مرجع ملی حمایت از مالکیت فکری

اقتصاد مقاومتی (Resilient Economy/ Resistive Economy) روشی برای مقابله با تحریم‌های اقتصادی علیه یک منطقه یا کشور تحریم شده، با کمترین وابستگی به خارج از کشور در خصوص نیازهای اساسی و راهبردی است. اقتصاد مقاومتی شکل خاصی از نظام اقتصادی اسلام است که در وضعیت تهدید اقتصادی دشمن با تغییر اولویت هدف‌های نظام اقتصادی و اعمال تغییرات متناسب فرصت و امکان مقابله با آن تهدیدات را فراهم می‌سازد (میرمعزی، ۱۳۹۱، ص ۷۴).

معمولاً کشورهایی که از نظر اقتصادی، دارای اقتصادی وابسته و تک‌محصولی هستند، پس از مواجهه با بحران‌های اقتصادی و تهدید به تحریم، به سمت اقتصاد مقاومتی و مقاوم‌سازی نظام اقتصادی حرکت می‌کنند. خداوند در آیه ۱۱۳ سوره هود، پیامبر ﷺ را در برابر سختی‌ها به استقامت فرامی‌خواند. * راهبرد اقتصاد مقاومتی برآمده از ارزش‌های حاکم بر اقتصاد اسلامی است که به‌خوبی چگونگی رفع ناملایمات و معضلات درونی و بیرونی اقتصاد ملی را به‌عرضه گذاشته است و به این نتیجه دست یافته است که اقتصاد مقاومتی صرفاً یک تدبیر اقتصادی کوتاه‌مدت و برای رفع تحدیدات اقتصادی نیست؛ بلکه استراتژی بلندمدتی است که برای هر شرایطی لازم است و بعد از رفع تحریم‌های اقتصادی، همچنان کارآمد و برطرف‌کننده چالش‌های اقتصادی درونی و ملی در قالب اصلاح مرجع حمایت از مالکیت معنوی میسر خواهد بود.

موانع تشکیل مرجع ملی حمایت از مالکیت معنوی

پس از بررسی ضرورت و ماهیت تشکیل مرجع ملی حمایت از مالکیت معنوی و همچنین بیان آثار آن لازم است تا موانع این مسیر به‌خوبی تبیین گردد. به‌طورکلی موانع تحقق اقتصاد مقاومتی را بر اساس تئوری فنریت اقتصادی می‌توان در چهار حوزه اصلی تقسیم‌بندی کرد. هر حوزه از اجزا و ارکان مختلفی تشکیل شده‌اند، اما ارکان مطرح‌شده در این قسمت آنهایی هستند که بیشترین تأثیر بر اقتصاد مقاومتی دارند (رنجبر اردکانی، ۱۳۹۶،

*. فاستقم كما امرت و من تاب معك.

ص ۱۴۷). این چهار حوزه عبارت‌اند از: فقدان ثبات اقتصاد کلان، کارآمدی بازارها، مدیریت و نظارت مناسب و توسعه اجتماعی (بریگولیو و همکاران، ۲۰۰۶، ص ۲۷۰)، کسری بودجه، بالا بودن نرخ تورم و بیکاری، عدم وجود اقتصاد دانش‌بنیان، گستردگی و چیرگی دولت و نبود تجارت آزاد از مصادیق این عوامل هستند. یک اقتصاد مقاومتی باید بتواند به تولید دانش پردازد کلیه فعالیت‌ها در اقتصاد باید شفاف باشد تا بتواند سیاست‌های متداول برای رقابت در عرصه بین‌المللی را فراهم و با افزایش قیمت‌ها مقابله کند (حجازی‌نیا، ۱۳۹۵، ص ۱۵).

در سال ۲۰۱۸ کشور ایران در زمینه اقتصاد دانش‌بنیان، رتبه ۸۴ را به دست آورد است که نسبت به آمار پیش آن در سال‌های پیشین ارتقا یافته است؛ اما همچنان مشکلات مطروحه در این حوزه وجود دارد (قلعه‌ای، ۲۰۱۶، ص ۶۹). در خصوص فقدان تجارت آزاد و عدم توجه جدی به حقوق مالکیت فکری می‌توان به مشکلاتی که در مسیر تولید محصولات صادراتی کشور ایجاد شده است، اشاره کرد. امروزه ۹۵ درصد زعفران جهان در ایران تولید می‌شود؛ اما عدم برند سازی و حضور شرکت‌های ایرانی در بازارهای بین‌المللی سبب شده تا برند اسپانیا در این حوزه جای کشور ایران را بگیرد (رهروانی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۵۹)؛ بنابراین توجه جدی به حقوق مالکیت فکری و حمایت از آفرینش‌های فکری خصوصاً حقوق مالکیت صنعتی می‌تواند به عنوان یکی از روش‌های رفع موانع تحقق اقتصاد مقاومتی تلقی گردد؛ به این صورت که بومی سازی اقتصاد نوین ملی، در راستای به ثبت رساندن حقوق مالکیت فکری ملی که مورد تأیید امام خمینی^ع نیز در این خصوص بود، گامی بس مؤثر تحکیم بدنه رقابتی و غیر سوءاستفاده‌زا در پارادایم حقوق اقتصادی است. در این زمینه خصوصاً توجه به شرکت‌های دانش‌بنیان و اصلاح مقررات گمرکی، نقش ارزنده‌ای خواهد داشت. گزارش بانک جهانی (Doing Business) در سال ۲۰۱۸ از روند رشد شاخص‌های اقتصادی کشورها نشان‌دهنده آن است که ایران در بسیاری از شاخص‌ها، با افت جایگاه قبلی مواجه شده است. در پژوهش انجام‌شده در این خصوص لزوم اصلاح ساختار اقتصادی و توجه به حقوق مالکیت فکری و تلاش در جهت الحاق به سازمان جهانی تجارت به منظور رفع موانع موجود بر سر کسب‌وکارها تأکید گردیده و از چالش‌های حقوقی موجود بر سر راه توسعه کسب‌وکارهای خرد و متوسط به موانع مربوط

به حمایت از حقوق مالکیت فکری اشاره شده است (اظه‌ری، ۱۳۹۶، ص ۲۵۸). از جمله موانع تحقق اقتصاد مقاومتی، فقدان فرهنگ‌سازی مناسب در زمینه احترام به حقوق پدیدآوردگان آثار علمی، هنری و صنعتی است. تنها با استفاده از جمعیت آموزش‌دیده می‌توان به خلق، توزیع و استفاده از دانش پرداخت و این موضوع، به‌طورکلی می‌تواند باعث افزایش بهره‌وری در فعالیت‌های تولیدی و در نهایت منجر به رشد اقتصادی شود. عدم رعایت حقوق مصرف‌کننده، عدم فرهنگ‌سازی در این عرصه و نبود آموزش کافی، مانع دیگری بر وقوع اقتصاد مقاومتی است (خالوباقری و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۴). دلیل این امر نیز روشن است؛ زیرا مادامی که فرهنگ رقابت و کمک به گسترش آن در درون بافت حقوق اقتصادی نهادینه نشود، اقتصاد مقاومتی، ضمانت اجرایی لازم را ندارد. گذشته از آن، اقتصاد ایران در تمامی چهار حوزه فرهنگ، قوانین، سازمان‌دهی و رفتار اقتصادی با آسیب‌هایی روبروست. این آسیب‌ها درجه مقاومت‌پذیری کشور در مقابل شوک‌های اقتصادی درونی و بیرونی را کاهش می‌دهد (توکلی و ایزانلو، ۱۳۹۵، ص ۷۵).

نگاه حقوقی - اقتصادی بسترسازی مرجع ملی حمایت از مالکیت معنوی

پس از ذکر مقدمات، نوبت به تحلیل همه‌جانبه نسبت به تبعات تشکیل این نهاد در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی می‌رسد. بایستی اشاره نمود که به دنبال طرح موضوع اقتصاد مقاومتی ناشی از مشکلات اقتصادی کشور و فشارهای بیگانگان رهبر انقلاب در اجرای بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی در تاریخ ۲۹ بهمن‌ماه سال ۱۳۹۲ «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» را با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا و باهدف تأمین رشد پویا، بهبود شاخص‌های اقتصاد مقاومتی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله به قوای سه‌گانه ابلاغ نمودند. در بین بندهای بیست و چهارگانه سیاست‌های ابلاغی، مواردی از ارتباط موضوع با حقوق مالکیت فکری را می‌توان دریافت کرد. توجه به سرمایه‌های انسانی و علمی کشور، پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور، افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان، دستیابی به

رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، افزایش سهم سرمایه انسانی از طریق ارتقاء آموزش مهارت خلاقیت کارآفرینی و تجربه، تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات، استفاده از ظرفیت‌های سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن، از جمله این مصادیق است. با ابلاغ رئیس‌جمهور، معاون اول رئیس‌جمهور به عنوان مسئول ساماندهی اقدامات مربوط به اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی تعیین گردید.

۲۲۳

در فروردین‌ماه سال ۱۳۹۳ شورای اقتصاد به عنوان مرجع تصویب برنامه‌های اقتصاد مقاومتی تعیین شد و در ۳۱ شهریور سال ۱۳۹۴ به مصوبه هیئت وزیران ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی به ریاست معاون اول رئیس‌جمهور و عضویت تعدادی از وزیران و روسای سازمان‌های مرتبط و سه نفر از اقتصاددانان، تشکیل گردید. از مصوبات مهم این ستاد تصویب ۱۲ برنامه ملی بوده است که برنامه ملی توسعه اقتصاد دانش‌بنیان و برنامه ملی شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد را می‌توان از برنامه‌هایی دانست که ارتباط بیشتری با حوزه حقوق مالکیت فکری دارند. در اجرای برنامه ملی شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد، طرح توسعه و حمایت از مالکیت فکری و معنوی و امنیت حقوق مالکیت به وزارت دادگستری محول گردیده و این وزارت در اجرای این طرح دو برنامه «تدوین نظام حقوق مالکیت فکری و اصلاح ساختار اجرایی آن و اصلاح نظام رسیدگی قضایی» و برنامه «تدوین سازوکارهای حمایت حقوقی و قضایی از مالکیت و سرمایه‌گذاری و تشکیل مرجع ملی مربوط» را طراحی و در دستور اقدام دارد.

سازوکار و نحوه تشکیل مرجع ملی حمایت از مالکیت فکری

با توجه به ذکر منطقی ضرورت و ماهیت تشکیل مرجع ملی مالکیت فکری و سپس آشنایی با آثار و تبعات آن بر اقتصاد مقاومتی، نهایتاً نوبت به سازوکار و نحوه تشکیل مرجع مذکور می‌رسد. در باب نحوه تشکیل بایستی گفت که نسبت ارزش دارایی‌های فکری به دارایی‌های مادی روزبه‌روز بیشتر می‌شود و حقوق مالکیت فکری اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. در حقیقت این از نتایج عصر دانش و عصر اطلاعات است و کشورهای مختلف روزبه‌روز با این حوزه بیشتر مواجه می‌شوند. این مواجهه مستلزم ایجاد یک نظام

مدیریت مالکیت فکری توانمند است؛ به عبارت دیگر، هرچه یک کشور از مدیریت مالکیت فکری منسجم، توانمند و تکامل‌یافته‌ای برخوردار باشد، توفیق آن کشور در بهره‌برداری از منافع این نوع از مالکیت و همچنین حمایت از حقوق دارندگان مالکیت فکری بیشتر خواهد بود. مشکلات و موانع قانونی در زمینه تجاری‌سازی اموال فکری در ایران، عمدتاً به جهت خلأ قانونی یا ضعف و نارسایی در زمینه رابطه بین صنعت و دانشگاه، عدم تأسیس سازمان‌های مدیریت جمعی اموال فکری، عدم جبران خسارت عدم النفع، ناسازگاری بین سیاست‌های دولت و رویه قضائی محاکم است. پایین بودن نرخ سرمایه‌گذاری در حوزه اموال فکری، ناکارآمدی نظام گمرکی، رقابت‌پذیری کمتر محصولات فکری در کشور، هزینه بر بودن اشتغال به تولید اموال فکری و عدم ارزش‌گذاری اموال فکری موانع اقتصادی بر سر تجاری‌سازی اموال فکری در ایران هستند. پژوهش انجام‌شده خانی نیز نشان‌دهنده اثر مثبت و معنی‌دار سرمایه انسانی بر شاخص حقوق مالکیت فکری در هر دو نمونه کشورها (توسعه‌یافته و درحال توسعه) است. از این رو در برنامه‌ریزی و طراحی سیاست‌های مربوط به حمایت از حقوق مالکیت فکری، باید تدوین استراتژی ملی ثبت اختراع، تدوین استراتژی ارتقاء بهره‌وری از دارایی‌های فکری و تدوین استراتژی تقویت حمایت از دارایی‌های فکری خارج از کشور مورد توجه قرار گیرد (خانی و نصراللهی، ۱۳۹۴، ص ۹۰).

در راستای تبیین چگونگی تشکیل و سازوکار اجرایی آن بایستی اشاره نمود که بررسی اجمالی در مدیریت حقوق مالکیت فکری کشور ما نشان می‌دهد که علیرغم اینکه بیش از ۸۰ سال از وضع قوانین و مقررات مرتبط با حقوق مالکیت فکری در کشور ما می‌گذرد و در این مدت نیز به تناسب موضوع، قوانین متعددی به تصویب رسیده است، اما هیچ‌گاه روند ایجاد یک مرجع ملی فرا بخشی و منسجم برای مدیریت حقوق مالکیت فکری دنبال نشده است. نگاهی به تجربه جهانی نیز ما را به این موضوع رهنمون می‌کند. بعد از کنوانسیون پاریس، در حمایت از حقوق مالکیت صنعتی در سال ۱۸۸۳ و کنوانسیون برن در حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری در سال ۱۸۸۶، دفتر مشترکی برای مدیریت و اجرای این دو کنوانسیون ایجاد گردید و نهایتاً کلیه موارد مرتبط با حقوق مالکیت فکری تحت مدیریت سازمان جهانی مالکیت فکری درآمد. در اکثر قریب به اتفاق کشورها نیز یک

مرجع ملی تولیت امور مربوط به مدیریت حقوق مالکیت فکری را به عهده دارد. هیئت دولت در سال ۱۳۸۲ وزارت دادگستری را به عنوان نماینده ایران در سازمان جهانی مالکیت فکری تعیین نموده است. سپس به موجب ماده ۵۲ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب سال ۱۳۸۶ تصدی امور مربوط به مالکیت صنعتی و همچنین نمایندگی ایران در وایپو و اتحادیه‌های ذی‌ربط به سازمان ثبت اسناد و املاک کشور سپرده شده است. از سوی دیگر این سازمان به عنوان نماینده ایران در وایپو در خصوص حقوق مالکیت ادبی و هنری ارتباط ذاتی و موضوعی ندارد. از سوی دیگر به استناد مواد ۱۲، ۲۱ و ۲۶ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی متولی امور مربوط به حقوق مالکیت ادبی و هنری است.

سازوکار اجرایی تشکیل آن نهاد همچنین به موجب تبصره ۲ ماده ۴ و مواد ۵ و ۱۳ قانون حمایت از شرکت‌ها، مؤسسات دانش‌بنیان، تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات مصوب سال ۱۳۸۹، در قالب وزارت علوم تحقیقات فناوری متبلور می‌شود که متولی پیگیری وظایف محول شده در این قانون است. پس از الحاق ج.ا.ایران به سازمان جهانی مالکیت فکری در سال ۱۳۸۰ و لزوم تعیین مرجع ملی مالکیت فکری کشورمان جهت هماهنگی و همکاری با سازمان مذکور و همچنین، از آنجایی که موضوعات مربوط به حوزه مالکیت فکری بسیار گسترده است و دستگاه‌های مختلفی با این حوزه مرتبط هستند، هیئت دولت طی مصوبه شماره ۲۲۲۴۸/ت/۳۵۹۰۴۷-هـ مورخ ۱۳۸۶/۰۲/۱۷ تشکیل شورای سیاست‌گذاری ملی و هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در زمینه مالکیت فکری با مسئولیت وزیر دادگستری و عضویت رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و معاونین وزرای علوم، تحقیقات و فناوری، فرهنگ و ارشاد اسلامی، ارتباطات و فناوری اطلاعات، امور خارجه، جهاد کشاورزی، بازرگانی و صنایع و معادن، نمایندگان سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری را ابلاغ نمود. پیرو این مصوبه هیئت‌وزیران اصلاحیه‌هایی تصویب نمود که طی آن وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (مصوبه شماره ۴۶۶۸۸/ت/۳۷۴۸۹-هـ مورخ ۱۳۸۶/۰۵/۱۶)، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

(مصوبه شماره ۱۱۰۷۸۳/ت/۳۷۶۷۴هـ مورخ ۸۶/۰۷/۱۰)، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور (مصوبه شماره ۱۴۵۰۷۱/ت/۴۲۸۱۷هـ مورخ ۸۸/۰۷/۲۰)، وزارت نیرو (مصوبه شماره ۴۷۷۱۳/ت/۳۵۹۰۴هـ مورخ ۱۳۹۲/۰۲/۳۱) و وزارت ورزش و جوانان (مصوبه شماره ۱۱۲۴۰۱/ت/۵۲۵۳۸هـ مورخ ۹۴/۰۸/۲۶)، به ترکیب شورای سیاست‌گذاری اضافه شدند.

مطالعه بر روی سیر تعیین مراجع مرتبط با مدیریت مالکیت فکری و تغییرات به‌عمل‌آمده در تعیین مرجع مسئول در کشور و نماینده ایران در وایپو و به‌خصوص الحاق دستگاه‌های متعدد به شورای سیاست‌گذاری نشان‌دهنده این است که روش فعلی و تعدد و پراکندگی مراجع مربوط به ناکارآمدی‌های نظام حقوق مالکیت فکری ایران افزوده است و انبوه توقعاتی که از نظام حقوق مالکیت فکری ایران وجود دارد با شیوه موجود برآورده نمی‌شود. در شرایط فعلی هر دو قوه مجریه و مقننه خود را متولی موضوع می‌دانند و نتیجه این تقابل ضعف عملکرد یا عملکردهای موازی و غیرتخصصی خواهد بود. شاهد این مدعا رأی شماره ۱۲۳۱ مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۸ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری است که به موجب آن، مصوبه ستاد اقتصاد مقاومتی در خصوص تدوین نظام حقوق مالکیت فکری و اصلاح ساختار اجرایی آن و اصلاح نظام رسیدگی قضایی و تدوین سازوکارهای حمایت حقوقی و قضایی از مالکیت و سرمایه‌گذاری با شکایت سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مبنی بر ورود به وظایف قوه قضاییه ابطال شده است و عملاً در طول دو سال گذشته در این خصوص علیرغم اولویت‌هایی که اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای کشور داشته است اقدامی انجام نشده است.

بنابراین علیرغم گذشت چند دهه از پراکندگی و تشتت در وجود مرجع فرا بخشی و فرا قوه‌ای در مدیریت حقوق مالکیت فکری در کشور، با توجه به ویژگی‌های خاص این نهاد مسئول به نظر می‌رسد از اولویت‌های اساسی نظام حقوق مالکیت فکری کشور، تعیین و تجمیع مرجع ملی حقوق مالکیت فکری ایران است.

بحث و نتیجه گیری

سهم دارائی‌های فکری و ثروت‌های حاصل از فکر و اندیشه نسبت به ارزش مواد خام روزبه‌روز در حال افزایش است. به گونه‌ای که کشورهای توسعه‌یافته توجه ویژه‌ای را به حقوق مالکیت فکری معطوف داشته و سازمان جهانی تجارت نیز با توجه به نقش و اهمیت حقوق مالکیت فکری در توسعه تجارت جهانی از طریق موافقت‌نامه تریپس به این مهم پرداخته است؛ لذا کشورهای مختلف بر اساس نیازهای ناشی از روابط جدید اقتصادی و تجاری حاصل از جهانی‌شدن و همچنین بر مبنای الزامات سازمان جهانی مالکیت فکری، به اصلاح نظام حقوق مالکیت فکری خود و همچنین ایفای نقش مؤثرتر در عرصه بین‌المللی اقدام می‌کنند. از سوی دیگر با توجه به وضعیت اقتصادی ناشی از فشارهای بیگانگان، موضوع اقتصاد مقاومتی از اولویت‌های نظام اقتصادی کشور است. پژوهش‌های انجام شده حاکی از آن است که اصلاح نظام حقوق مالکیت فکری در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی تأثیر مثبت دارد. از مهم‌ترین محورهای اصلاح نظام حقوق مالکیت فکری ایران تشکیل مرجع ملی مستقل و فرا بخشی برای راهبری و مدیریت حقوق مالکیت فکری است که به تبع آن، گام‌های بعدی مربوط به اصلاح نظام حقوق مالکیت فکری با سرعت و دقت بیشتری طی خواهد شد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که تشکیل مرجع ملی حمایت از حقوق مالکیت فکری و تمرکز امور در این مرجع ضمن آنکه موجب ارتقاء نظام حقوق مالکیت فکری می‌شود، قسمت عمده‌ای از اهداف اقتصاد مقاومتی را در این حوزه محقق می‌نماید و از این جهت از اولویت خاصی برخوردار است.

از ویژگی‌های عصر حاضر که به آن عصر دانایی و عصر اطلاعات هم اطلاق می‌شود، سهم بالای ارزش‌افزوده ناشی از تلاش‌های فکری و علمی و هنری در تولید محصولات هر کشور نسبت به سهم مواد خام است؛ به عبارت دیگر، جوامع امروزی حرکتی شتابان به سمت افزایش تولیدات مبتنی بر دانش را آغاز کرده‌اند و در این بین، سهم کشورهای صنعتی و تراز اول اقتصادی در انباشت ثروت از این طریق بسیار زیاد است؛ از این رو روزبه‌روز موضوع حقوق مالکیت فکری، مصادیق، شیوه‌ها و ابزارهای آن اهمیت بیشتری می‌یابد و با توسعه روابط تجاری و اقتصادی کشورها و افزایش مبادلات و همچنین تسهیل بسترهای ارتباطی که جملگی از ویژگی‌های جهانی‌شدن است، برای کشورهای جهان توجه

به نظام حقوق مالکیت فکری در حقوق داخلی و پیروی از الزامات بین‌المللی در زمینه حقوق مالکیت فکری خصوصاً قواعد و توصیه‌های سازمان جهانی مالکیت فکری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا اصلاح نظام حقوق مالکیت فکری ایران نیز که شامل جزئیات مختلفی می‌شود، مورد نیاز و مطالبه جامعه است. پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که ارتباط نزدیک و مستقیمی بین حمایت از حقوق مالکیت فکری و رونق اقتصادی وجود دارد و هرچه به حقوق مالکیت فکری و توسعه بسترهای این حمایت توجه بیشتری معطوف گردد، رونق اقتصادی و عدالت اجتماعی نیز بیشتر تأمین خواهد شد. از سوی دیگر اقتصاد مقاومتی از جمله استراتژی‌های اصولی کشور ما برای مقابله با فشارهای اقتصادی قدرت‌های استعمارگر است. اقتصاد مقاومتی روشی برای مقابله با تحریم‌های اقتصادی علیه یک منطقه یا کشور تحریم شده، با کمترین وابستگی به خارج از کشور در خصوص نیازهای اساسی و راهبردی است. هرچند با فقدان فشار اقتصادی و تحریم هم، توجه به اصول و اهداف اقتصاد مقاومتی و رعایت آن می‌تواند در رشد و توسعه کشور بسیار تأثیرگذار باشد. یکی از راهکارهای تحقق اقتصاد مقاومتی، استفاده از ظرفیت‌های نظام حمایت از حقوق مالکیت فکری برای رونق اقتصادی است. پژوهش‌های انجام شده که در متن این مقاله به آن اشاره شد، مبین این است که هرچه توجه به حقوق مالکیت فکری بیشتر شود و نظام حقوق مالکیت فکری کشور از استحکام و قوام بیشتری برخوردار باشد، کشور در دستیابی به منافع مدنظر خود از اقتصاد مقاومتی توفیق بیشتری خواهد یافت. بررسی‌های انجام شده مبین این است که فقدان مرجع ملی منسجم و فرا بخشی در مدیریت و راهبری نظام حقوق مالکیت فکری در کشور ما، یکی از چالش‌های نظام حقوق مالکیت فکری است و اصلاح این رویه و تعیین یک مرجع ملی با مدیریت متمرکز و فرا بخشی و عدم نگرش حوزه‌ای به این موضوع از اولویت‌های اصلاح نظام حقوق مالکیت فکری ایران است. مصادیق ذکر شده در ضمن این پژوهش در خصوص انجام اقدامات مقطعی، موازی، بی‌نتیجه، ناهماهنگ و بعضاً متناقض، نشان‌دهنده ضرورت ایجاد این مرجع ملی است. قطعاً سایر اقداماتی که در زمینه اصلاح ساختار نظام حقوق مالکیت فکری باید انجام شود با ایجاد این مرجع ملی با سرعت و کیفیت مطلوب تحقق خواهد یافت.

گزارش کمیسیون حقوق مالکیت فکری (Commission on Intellectual Property Rights (CIPR) مبین آن است که حمایت از حقوق مالکیت فکری پیش شرط رشد و توسعه کشورها- به ویژه کشورهای در حال توسعه- است؛ خصوصاً در شرایطی که ایران در شرایط تحریم و به نوعی جنگ اقتصادی قرار داشته و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را به عنوان ابزار مقابله با این شرایط در دستور کار دارد، توجه به زمینه‌های توفیق در این مبارزه اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند که در نوع خود ضرورت و ثمره تشکیل مرجع مورد بحث ۲۲۹ مقاله را در برداشت.

در انتها نیز باید به منافع حاصل از ایجاد مرجع ملی برای تحقق اقتصاد مقاومتی ایران، به عنوان یک قدرت بالقوه اقتصادی در جهان اشاره نمود. این کشور به دلیل قرار گرفتن در رده اصلی‌ترین تولیدکنندگان سوخت فسیلی و همچنین برخورداری از یک موقعیت ژئواکونومیک و داشتن منابع غنی معدنی، مزیت‌های اقتصادی ویژه‌ای دارد. ایران حدود ۱۰ درصد ذخایر نفت جهان و ۱۷ درصد ذخایر گاز جهان را در اختیار دارد و در حقیقت، دومین کشور دارای ذخایر نفت و گاز در جهان به شمار می‌رود؛ همچنین ایران، دریای خزر و خلیج فارس را که دو منبع انرژی به شمار می‌روند، به هم متصل می‌کند. ایران توانایی صادرات گاز به بزرگ‌ترین بازارهای مصرف جهان یعنی هند، چین و اتحادیه اروپا را دارد. تعامل ایران با کشورهایی که به انرژی آن نیاز دارند، یک بعد راهبردی برای ایران می‌تواند داشته باشد. ایران در نقطه اتصال دو قاره آسیا و اروپا و در نزدیکی قاره آفریقا قرار گرفته است و مناطق آسیای مرکزی، قفقاز و روسیه را به شبه‌قاره هند، جنوب آسیا، آسیای جنوب شرقی و کشورهای عربی جنوب خلیج فارس متصل می‌کند و با پانزده کشور همسایگی دارد. ارزان‌ترین و سریع‌ترین خطوط انرژی از ایران به طرف پایانه‌های صادراتی است و ایران بر تنگه هرمز، یکی از مهم‌ترین تنگه‌های جهان، تسلط کامل دارد. جمهوری اسلامی ایران، تنها کشوری است که می‌تواند متصل‌کننده نهادها و سازمان‌های اقتصادی همچون: شورای همکاری خلیج فارس، آسه آن، سارک و اتحادیه اروپا باشد (طباطبایی، ۱۳۸۸، ص ۲۵). تمامی این موارد امتیازاتی است که ما را بر آن می‌دارد که از این فرصت‌ها برای استفاده جهت ارتقاء وضعیت کشور بهره‌گیری نماییم.

پیشنهادها

پیشنهادهایی در جهت استفاده از ظرفیت حقوق مالکیت فکری در توفیق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ارائه می‌گردد. پیشنهاد تشکیل مرجع ملی، کاملاً منطبق با واقع است؛ اولاً ساختار مرجع ملی پیشنهادی با «شورای سیاست‌گذاری ملی و هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در زمینه مالکیت فکری» به طور دقیق مشخص شد و برای تدقیق اعضای آن باید در ساحت همان ساختار به جستار نشست. با این اوصاف قوای مجریه متولی مرجع حمایت از مالکیت فکری در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی است. در نهایت لازم است تا اختیارات و تکالیف و ابزارهای قانونی آن توسط نظر کارشناسی مجلس محترم شورای اسلامی اعتبار بخشیده شود. با این اوصاف بدیهی است وجود یک مرجع ملی حمایت از حقوق مالکیت فکری در کشور قطعاً دستیابی به این موارد را تسریع خواهد بخشید:

۱. تقویت بازار دارایی فکری (بورس ایده)

مقنن بر مبنای سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ در بند د ماده ۱۴ قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، با درک اهمیت موضوع مالکیت فکری، ایجاد بازار به منظور تجاری‌سازی ایده‌های فکری در حوزه‌های صنعت، تجارت و کشاورزی را پیش‌بینی نموده و در این راستا شرکت فرابورس در سال ۱۳۹۳ عهده‌دار این مهم شده است. با توجه به اهمیت و نقشی که تبادل اختراعات، نوآوری‌ها و فناوری‌ها به عنوان یکی از راهکارهای رفع نیازهای بنگاه‌ها در توسعه و رشد رقابت‌پذیری ایفا می‌نماید، ایجاد نهادها، ساختار سازی و مهیاسازی ابزارهای لازم برای رشد این تبادلات، ضروری است. بازار دارایی فکری ساختاری جدید در شبکه تبادل فناوری کشور است که باهدف عرضه و مبادله مصادیق مالکیت فکری در فضایی شفاف، تخصصی و کارآمد، طرح‌ریزی گردیده است. در این بازار گواهینامه‌های ثبت اسناد، علائم تجاری، طرح‌های صنعتی و غیره، بعد از طی فرآیندی مشتمل بر فعالیت‌هایی همچون ارزیابی فنی، تهیه طرح تجاری، ارزش‌گذاری/ قیمت‌گذاری، بازاریابی و غیره و نهایتاً با تأیید کمیته عرضه، آگهی گردیده و مورد معامله قرار می‌گیرد. تقویت و توسعه ابزارهایی این‌چنینی باعث افزایش رونق دارایی‌های فکری می‌گردد.

۲. توسعه ارتباط با نهادهای بین‌المللی در راستای تقویت اقتصاد مقاومتی

داشتن ارتباط هدفمند و فعال مناسب با سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی اقتصادی، از جمله سازمان تجارت جهانی، آنکتاد، صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و... از شرایط یک دیپلماسی اقتصادی موفق است (سمیعی نسب، ۱۳۹۳، ص ۱۴۳). ثبت اختراعات ارزان‌قیمت خارجی در کشورها یکی از شیوه‌های مدرن انتقال فناوری است. کشورهای صنعتی از دیرباز به منزله مرکز ثبت اختراعات شناخته شده‌اند و از این راه، اختراعات خارجی را به کشورهایشان می‌کشاند و آنها را به بهای نازلی می‌خرند. توسعه بستر ثبت اختراعات خارجی در ایران می‌تواند در درازمدت منافع خوبی را عاید کشور نماید. وجود مرجع ملی حمایت از حقوق مالکیت فکری با اقدامی منسجم و هدفمند و به دور از امور موازی نسبت به ایفای نمایندگی بهینه کشور در نهادهای بین‌المللی اقدام خواهد نمود.

۲۳۱

فصلنامه علمی اقتصاد اسلامی / مقاله علمی پژوهشی / تشکیل مرجع ملی حمایت از حقوق مالکیت ...

۳. توجه ویژه به ارتقاء وضعیت نوآوری در کشور در راستای تقویت اقتصاد مقاومتی

وجود مرجع ملی حمایت از مالکیت فکری می‌تواند تمام ابزارها و روش‌های توسعه نوآوری در کشور را به خدمت بگیرد. به موجب ماده ۵ قانون حمایت از شرکت‌ها، مؤسسات دانش‌بنیان، تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات مصوب ۱۳۸۹، به منظور کمک به تجاری‌سازی نوآوری‌ها، اختراعات، شکوفاسازی و کاربردی کردن دانش فنی، از طریق کمک‌رسانی، تسهیلات قرض‌الحسنه، تسهیلات بدون اخذ هرگونه تضمین و مشارکت همه یا بخشی از سهم مشارکت به شرکت‌ها بخشش با اختیار و مؤسسات دانش‌بنیان، صندوقی با عنوان «صندوق نوآوری و شکوفایی» تأسیس شده است که وابسته به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری و زیر نظر رئیس شورا است. یادآوری می‌شود که بعد از هر اختراعی، برای تداوم کار یا ثبت اختراع، مخترع یا باید دانش فنی خود را بفروشد یا اینکه خودش آن اختراع را تولید کند و به سرانجام برساند. در زمینه حمایت از مخترع، نهادهایی در اقتصاد دانش‌محور، علم، فناوری، نوآوری و کارآفرینی، عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی قلمداد می‌شوند (معمارنژاد، ۱۳۸۴، ص ۱۰۸).

ایجاد مرکز ملی حقوق مالکیت فکری می‌تواند با اعمال مدیریت به اثربخشی این صندوق کمک نماید. خوشبختانه در سنوات اخیر شاخص جهانی نوآوری ایران رشد قابل قبولی داشته است. به‌گونه‌ای که در سال ۲۰۱۴ ایران در نوآوری داخلی، در بین ۱۴۳ کشور جهان، رتبه ۱۲۰ را به دست آورده و در منطقه، رتبه هفتم را کسب نموده است (عباس‌زاده و دیگران، ۱۳۹۴، ص ۲۲۹)؛ ولی بر اساس گزارش سازمان جهانی، مالکیت فکری ایران، با رشدی ده پله‌ای یکی از بیشترین رشد‌ها را در میان کشورهای هم‌تراز خود داشته است. نکته قابل توجه اینکه جایگاه کشورمان در شاخص کارایی نوآوری (Inovation Efficiency Ratio)، از رتبه ۵۶ در سال ۲۰۱۷ به رتبه ۱۱ در سال ۲۰۱۸ رسیده و در مجموع رتبه ۶۵ جهانی را کسب کرده است. بر اساس گزارش مذکور، ایران در میان ۳۴ کشور با درآمد متوسط به بالا (Upper-Middle-Income Countries) در رتبه ۱۶ و در میان ۹ کشور آسیای مرکزی و جنوب غربی آسیا در رتبه دوم قرار دارد. با وجود این، تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله زیادی وجود دارد. بکارگیری روش‌های حفظ نیروی انسانی کارآمد و خلاق و جلوگیری از مهاجرت آنها می‌تواند به ارتقاء شاخص نوآوری در کشور کمک نماید.

۴. اصلاح نظام حقوقی حمایت از حقوق مالکیت فکری برای تقویت اقتصاد مقاومتی

تنوع و پراکندگی موجود در مراجع متولی حقوق مالکیت فکری در حوزه‌های مختلف، علاوه بر رویه تاریخی آن، ناشی از وجود مستندات قانونی متعدد است. چنانچه قانون‌گذار در خصوص ایجاد مرجع ملی حمایت از مالکیت فکری به منظور ایجاد انسجام و هماهنگی در پیگیری و مدیریت موضوعات مرتبط، اقدام نماید، این مرجع فرا بخشی می‌تواند در طراحی نظام حقوقی حمایت از حقوق مالکیت فکری در بادی امر قوانین و مقررات مورد نیاز خود را با نگرشی همه‌جانبه به تصویب مقنن برساند. حمایت در مقابل رقابت غیرمنصفانه توسط دولت، در کنار تسهیل در ثبت اختراعات داخلی و راهنمایی و مشاوره در ثبت بین‌المللی داده‌ها و نیز پیگردهای قضایی، اصلاح و تکمیل قوانین با استفاده از قوانین و رویه‌های کشورهای توسعه‌یافته و البته بومی نمودن این قوانین متناسب با جامعه ایرانی، تخصصی شدن محاکم و بهره‌مندی از اطلاعات روز جهانی و همچنین

تبعیت نمودن از شیوه خاص دادرسی، می‌تواند از جمله اقدامات مرجع ملی در جهت اصلاح نظام حقوقی به حساب آید.

۵. ایجاد و تقویت سازمان‌های مدیریت جمعی در راستای تقویت اقتصاد مقاومتی

با توجه به گستردگی موضوعات حقوق مالکیت فکری و نقش عوامل متعدد در ایجاد و بهره‌برداری از این حقوق، ایجاد سازمان‌های مدیریت جمعی، امری اجتناب‌ناپذیر بوده و از عوامل رشد حمایت از حقوق مالکیت فکری در کشورهای توسعه‌یافته تلقی می‌گردد. نظام مدیریت جمعی به طور مطلق دولتی یا خصوصی با نظارت ارکان دولتی می‌تواند به عنوان حمایت از منافع دارندگان حق، استفاده‌کنندگان و سایر طبقات، عمل نماید. مزایای وجود این نظام، شامل حمایت از حقوق انحصاری دارندگان، تسهیل دستیابی استفاده‌کننده به صورت عادلانه، کاهش هزینه‌های قراردادی، کاهش دعاوی نقض حق، ایجاد انگیزه در تولید دانش، ارتقاء کارایی و کیفیت محصولات و خدمات و تعیین استانداردهای عملی و قانونی است (محمدی، ۱۳۹۲، ص ۱۵۴).

۶. استفاده از ظرفیت‌های آموزشی و فرهنگی در راستای تقویت اقتصاد مقاومتی

مهم‌ترین استراتژی در زمینه توسعه فرهنگی، ضرورت بازبینی عمیق در نظام آموزشی پایه سنین کودکی - نوجوانی است. آموزش حقوق مالکیت فکری به کودکان و نوجوانان در درازمدت می‌تواند تأثیر بسزایی در توسعه فرهنگی کشور و نهایتاً توسعه اقتصادی داشته باشد. لازم است تخصیص منابع در این زمینه را تغییر و مداری را به‌سوی پرورش صحیح انسان‌ها با ویژگی‌های لازم برای توسعه اقتصادی سوق داد (توحید فام، ۱۳۸۰، ص ۴۸). لازم است زمینه‌های فرهنگی مساعد برای رشد شخصیت و خلاقیت و جمع‌گرایی که از عوامل مهم توسعه به شمار می‌روند، فراهم آورده شود. علاوه بر دو مورد فوق‌الذکر، ضرورت کوشش همه‌جانبه در جهت تأمین معیشت عمومی و الگوسازی فرهنگی و تکریم شخصیت و رفتارهای ممتاز فرهنگی در جهت توسعه و تحول فرهنگی و نهایتاً رعایت حق مالکیت معنوی اثرگذار است (فاضلی، ۱۳۷۸، ص ۵۱).

متأسفانه فرهنگ‌سازی لازم در جامعه به منظور احترام به حقوق مالکیت فکری، صورت نگرفته و جامعه حساسیت آنچنانی به سوءاستفاده از حقوق مالکیت فکری نشان نمی‌دهد؛ لذا پرداختن به موضوع آموزش و تعلیم نحوه رعایت حقوق مالکیت فکری، خصوصاً در آموزش‌های پایه و عمومی و همچنین فرهنگ‌سازی رسانه‌ای، گام مؤثری در این زمینه خواهد بود. آموزش، ارزش و اهمیت قوانین مالکیت معنوی در دوره‌های پایه و افزایش فرهنگ نوآوری در مدارس در محتوای دروس و تغییر سیستم آموزشی مبتنی بر پژوهش و تحقیق، مهم‌ترین عامل توسعه فرهنگی و به تبع آن، توسعه اقتصادی در این حوزه است؛ همچنین رفع تردیدهای موجود در جامعه در خصوص مبانی فقهی حمایت از حقوق مالکیت فکری با توجه به تصویب مقررات مربوط و تأیید شورای نگهبان در رویکرد عمومی جامعه مؤثر خواهد بود.

منابع و مأخذ

۱. اظهري، سیده ارمغان؛ «زیرساخت‌های حقوقی مناسب جهت توانمندسازی کسب‌وکارهای خرد و متوسط»؛ مجله مطالعات علوم سیاسی حقوق و فقه، دوره ۳، ش ۱، ۱۳۹۶.
۲. امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد و سید زکریا محمودی رجاء: «تجزیه و تحلیل جایگاه اقتصاد مقاومتی در تحقق گفتمان الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و چشم‌انداز افق ۱۴۰۴»؛ فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ش ۳۳، ۱۳۹۴.
۳. انصاری، باقر؛ حقوق رسانه، تهران: سمت، چ ۴، ۱۳۹۲.
۴. توحیدفام، محمد؛ موانع توسعه فرهنگی در ایران؛ تهران: انتشارات مرکز بازشناسی اسلام و ایران، ۱۳۸۰.
۵. توحیدی، احمدرضا و مریم فروتن؛ «استراتژی اثر تقویتی نظام حقوق مالکیت فکری بر اقتصاد مقاومتی»؛ اولین کنفرانس حقوق و توسعه پایدار جامعه مدنی، مرکز همایش‌های بین‌المللی صداوسیما، ۱۳۹۴.
۶. توکلی، محمدجواد و امید ایزانلو؛ «رویکرد اقتصاد مقاومتی در آسیب‌شناسی اقتصادی»؛ فصلنامه امید اقتصاد: پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی، ش ۲، ۱۳۹۵.

۷. چوب‌دار، قباد؛ بررسی عوامل مؤثر بر صادرات فنی و مهندسی در ایران با رویکرد اقتصاد مقاومتی؛ کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۹۶.
۸. حجازی‌نیا، رؤیا؛ «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر موفقیت مدیریت دانش با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی»؛ مجله رشد فناوری، ش ۱۲، ۱۳۹۲.
۹. حیدری، منصور و سیدمحمدجواد قربی؛ «پژوهشی در معنا و مفهوم اقتصاد مقاومتی»؛ مجله سیاست دفاعی، ش ۹۷، ۱۳۹۵.
۱۰. خالوباقری، مهدیه و همکاران؛ «ابزاری راهبردی در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی»؛ همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی، جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۲.
۱۱. خانی، ریحانه و زهرا نصراللهی؛ «بررسی رابطه بین حقوق مالکیت فکری و توسعه کشورهای منتخب در حال توسعه توسعه یافته»؛ فصلنامه سیاست‌گذاری پیشرفت اقتصادی دانشگاه الزهراء، ش ۶، ۱۳۹۱.
۱۲. خداپرست مشهدی، مهدی و همکاران؛ «تأثیر حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی»؛ فصلنامه اقتصاد مقداری، دوره ۶، ش ۴، ۱۳۸۸.
۱۳. رنجبر اردکانی، علیرضا؛ «موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران»؛ فصلنامه رهیافت، ش ۳۹، ۱۳۹۶.
۱۴. روحی علیایی، فهیمه؛ «حقوق مالکیت معنوی و توسعه اقتصادی»؛ مجله بورس، ش ۱۱۲ و ۱۱۳، ۱۳۹۳.
۱۵. رهروانی، حسین و موسی خوش‌کلام خسروشاهی؛ «اقتصاد مقاومتی و راهبرد جمهوری اسلامی ایران جهت مقابله با رویکردهای خصمانه آمریکا و عربستان سعودی در بازار نفت»؛ فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، ش ۴، ۱۳۹۵.
۱۶. سمیعی‌نسب، مصطفی؛ «دیپلماسی اقتصادی؛ راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی»؛ فصلنامه آفاق امنیت، ش ۲۵، ۱۳۹۳.
۱۷. شاسبی‌نیا، ندا و کمرالدین بدری ویج؛ «نقش حمایت از حقوق مالکیت فکری در نوآوری کشورهای در حال توسعه»؛ فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، ش ۳۰، ۱۳۹۱.
۱۸. صادقی، محسن؛ «اصول سیاست‌گذاری حقوق مالکیت فکری برای تأمین نیازهای توسعه مبتنی بر الگوی اسلامی - ایرانی»؛ فصلنامه تخصصی دین و قانون، ش ۷، ۱۳۹۴.

۱۹. صفایی، سیدحسین؛ دوره مقدماتی حقوق مدنی، اشخاص و اموال؛ تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۲.

۲۰. طباطبایی، سیدعلی؛ «بایسته‌های دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در عصر جهانی شدن»؛ فصلنامه مطالعات سیاسی، ش ۵، ۱۳۸۸.

۲۱. عباس‌زاده، سیدابوالفضل و همکاران؛ «نقش مالکیت فکری در اقتصاد مقاومتی و ارائه راهکار عملیاتی»؛ اولین کنفرانس ملی مدیریت، نوآوری و کارآفرینی در شرایط اقتصاد مقاومتی، مشهد، ۱۳۹۴.

۲۲. فاضلی، محمد؛ راهبردهای علمی توسعه فرهنگی؛ تهران: انتشارات معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۸.

۲۳. فتحی‌زاده، امیرحوشنگ و همکاران؛ «حمایت از حقوق مالکیت فکری در قالب تعاملات بین بخشی»؛ پژوهشنامه بازرگانی، ش ۶۴، ۱۳۹۱.

۲۴. معمارنژاد، عباس؛ «اقتصاد دانش‌بنیان»؛ فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین، ش ۱، ۱۳۸۴.

۲۵. مهدوی، ابوالقاسم و سجاد برخوردار؛ «حقوق مالکیت فکری و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (مورد ایران)»؛ فصلنامه دانش و توسعه، ش ۴، ۱۳۸۷.

۲۶. میرمعزی، سیدحسین؛ «اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)»؛ فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، ش ۴۷، ۱۳۹۱.

۲۷. ناظمان، حمید و فروع اسلامی؛ «اقتصاد دانشی هند: الگویی برای توسعه پایدار در ایران»؛ فصلنامه مطالعات شبه‌قاره، ش ۲، ۱۳۸۹.

۲۸. نبی‌زاده، انسبیه؛ «رابطه حقوق مالکیت معنوی و توسعه»؛ مجله حقوقی دانشگاه اصفهان، دوره ۵، ش ۶، ۱۳۹۷.

29. Anderson Terry L. and Pamela Snyder; **Free Market Environmentalism**; Washington DC, 1997.

30. Barbara Cochrane Alexander; **lack of Access to Hiv/Aids Drugs**; in the advocate august, 2001.

31. High Commissioner for Human Rights; **Developing Countries**: is there a violation of the international human right to health; 8hum.rts. Brief12.

- ۲۴۷ فصلنامه علمی اقتصاد اسلامی / مقاله علمی پژوهشی / تشکیل مرجع ملی حمایت از حقوق مالکیت ...
32. Drahos, Peter; **A Philosophy of intellectual property**; Ashgate, England, 2015.
33. Eicher, T. & C. Garsia – Penalosa; Endogenous Strength of Intellectual Property Rights: Implications for Economic Development and Growth; **European Economic Review** 52(2): 237-258 .2002
34. Gian, carlo Moschini; **intellectual property rights and the world trade organization and prospects**; Center for Agricultural and Rural, 2005.
35. Ghalei, F.; "Determining an Index to Evaluate the Resistance of the Iranian Economy"; **International Journal of Resistive Economics**, 4(1), 48-65. 2016.
36. Hughes Communications; **the philosophy of intellectual property ,International Property Rights Index**; hughes , 2007
37. L. Cordina, G., Farrugia, N., & Vella; **SConceptualizing and Measuring Economic Resilience. Building the Economic Resilience of Small States**; Malta: Islands and Small States Institute of the University of Malta and London: Commonwealth Secretariat. 2006.
38. Lino Briguglio and et.al; **Economic Vulnerability and Resilience: Concepts and Measurements**; UNU World Institute for Development Economics Research Research Paper No. 2008/55, May 2008.
39. Monsef, A, & Sameti, M & Mojahednia, M.; "The Effect of Intellectual Property Rights and Information and Communication Technology on Human Development Index in Developing Countries During 2005-2010"; **Australian Journal of Business and Management Research**, 1(9), 105-112. 2011.
40. Tregarthen, Timothy and Rittenberg; **"Economics", Libby wipo, law use intellectual property hand book**; New York, Briguglio, 2003.